

Eugen Kozej

UKRAJINA V INFORMAČNEJ VOJNE (STRATÉGIA DOMÁCEJ OBRANY)

Na prvý pohľad vojna na východe Ukrajiny vyzerá ako vojna o územie, nárazníkové pásmo, vojna o nerastné zdroje, ale podľa niektorých expertov v tejto vojne Ruská federácia (ďalej len RF) uskutočňuje tzv. *hybridnú vojnu* alebo „vojnu 4. generácie, kedy sa primárne nejedná o vojnu o územie alebo proti zoskupeniam vojsk, ale o rozum a duše ľudí, a to prostredníctvom síl špeciálnych operácií, ktorých súčasťou sú jednotky informačno-psychologickej vojny či informačnej vojny“.¹ Iné vysvetlenie poskytuje J. Magda, podľa ktorého hybridná vojna predstavuje „úsilie jedného štátu podriaďiť si iný štát pomocou politických, ekonomických, informačných nástrojov, preto je v podmienkach hybridnej vojny bojová činnosť druhoradou a prvoradými sa stávajú informačné operácie a iné páky vplyvu (agresívna činnosť na vedomie občanov iného štátu, pričom sa nejedná o zničenie miliónov ľudí, ale o ich zastrašenie a demoralizáciu)“.²

¹ Серветник, Ю., *Сили спецоперацій: Бути, чи не бути?* Interview Hromadske TV 11. 12. 2015. [online: <<https://www.youtube.com/watch?v=aMdQgnQhnUI>>, cit. 2016-12-31], obdobne vojnu nazýva aj A. Rácz, vid': Rácz, A., *Russia's Hybrid War in Ukraine: Breaking the Enemy's Ability to Resist*, Helsinki 2015, 40–53. [online: <<http://www.fiia.fi/assets/publications/FIARReport43.pdf>>, cit. 2016-12-31]. K problematike informačnej vojny pozri napr.: Darczewska, J., *The anatomy of Russian information warfare. The Crimean operation, a case study. Point of view*, 2014, no. 42. [online: <https://www.osw.waw.pl/sites/default/files/the_anatomy_of_russian_information_warfare.pdf>, cit. 2016-12-31], Lucas, E. – Pomeranzev, P., *Winning the Information War Techniques and Counter-strategies to Russian Propaganda in Central and Eastern Europe*, Center for European Policy Analysis, 2016. [online: <https://cepa.ecms.pl/files/?id_plik=2773>, cit. 2016-12-31].

² Магда, Є., Гібридна війна: питання і відповіді, *Media Sapiens*, 27. 7. 2015. [online: <http://osvita.mediasapiens.ua/trends/1411978127/gibridna_viyana_pitannya_i_vidpovidi/>, cit. 2016-12-31].

Problemátike *informačnej vojny* sa v priebehu posledných desiatich rokov na Ukrajine venovalo viacero autorov (napr. J. Malyk, H. Sasyn, M. Kondratuk, J. Kyryľčuk, J. Horbaň, H. Pjevco, S. Zalkin, S. Sidčenko, K. Chudarkovskij, V. Medvedev, J. Kurčenko, O. Huzko a mnoho ďalších) a aj autori analyzujúci hybridnú vojnu prisudzujú jej informačnej, resp. informačno-psychologickej súčasti významnú až rozhodujúcu úlohu.

Existuje viacero definícií informačnej vojny, spomedzi nich spomenieme podľa nás najvýstižnejšiu, nakoľko skutočne pokrýva pomerne široké spektrum rôznych činností: „uskutočnenie širokospektrálnej informačnej činnosti, ktorú používajú súperiace strany, zameranej na sociálne a informačno-technické systémy štátu s cieľom získania informačnej prevahy nad súperom. Základnou úlohou je vyradenie z činnosti systémy riadenia armády a armádnych zariadení, systémy zberu a analýzy informácií protivníka, počítačové a telekomunikačné siete, rôzne systémy spojenia a tiež uskutočnenie psychologického vplyvu počas realizácie operácií (bojovej činnosti) na armádu protivníka. Informačná vojna obsahuje tieto zložky:

- a. ochrana vlastných sociálnych a informačných systémov pred informačnými prostriedkami vplyvu protivníka
- b. boj so štátnymi systémami riadenia rôzneho zamerania protivníka
- c. vojna v oblasti politických a ekonomických informácií
- d. psychologická vojna
- e. kybernetická vojna.“³

V odbornej literatúre sa uvádzajú viaceré formy informačnej vojny, napr.:

- dezinformácie a manipulácie⁴ (napr. známy prípad ukrižovaného chlapca)⁵,

³ Медведєв, В. К., Сучасна інформаційна війна та її обрис. *Системи озброєння і військова техніка*, 2008, № 1, 52–53. [online: <http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/soivt_2008_1_13.pdf>, cit. 2016-12-31].

⁴ Горбань, Ю. О., Інформаційна війна проти України та засоби її ведення, *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*, 2015, № 1, 138. [online: <http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Vnadu_2015_1_21.pdf>, cit. 2016-12-31].

⁵ Jedná sa o prípad verejnej popravu 3-ročného chlapca na námestí v Slovjansku, ktorý médiám preozprávala utečenkynia z tohto mesta v utečeneckom tábore v Rostovskej oblasti RF. Беженка из Славянска вспоминает, как при ней казнили маленького сына и жену ополченца. [online: <https://www.ltv.ru/news/2014-07-12/37175-bezhenka_iz_slavyanska_vspominaet_kak_pri_ney_kaznili_malenkogo_syna_i_zhenu_opolchentsa>, cit. 2016-12-31]. Nепреукázalo sa že taký prípad sa stal, vid: Російські ЗМІ розповідають

- boj o kontrolu nad televíznymi vysielacími,⁶
- provokácia sociálnych, politických, národnostných a náboženských stretov,⁷
- rozširovanie informácií o tom, že na Ukrajine vládnu radikáli, fašisti, banderovci, nacisti, ktorí zabíjajú ľudí na uliciach,⁸
- rôzne prieskumy verejnej mienky s alternatívami (napr. nevyhnutnosť zriadenia a ozbrojenia národných družín, oddelenie od Ukrajiny)⁹ alebo využívanie anti-ukrajinských blogovacích platforiem na východnej a južnej Ukrajine.¹⁰

Ako Ukrajina bojuje s propagandou? Na Ukrajine sa posledné roky už stáva pravidlom, že tam, kde zlyháva štát, sa formujú rôzne *dobrovoľnícke organizácie*. V boji proti kremelskej propagande môžeme nájsť ako štátne orgány, tak aj dobrovoľné iniciatívy občanov. Čo sa týka štátu, ten sa najčastejšie snaží uvádzať do života nové projekty alebo opatrenia, či zriaďuje nové subjekty, ktorých funkciou je čeliť propagande. V tejto súvislosti bola prijatá celá séria zákonov a noviel, čo možno vnímať ako ochranné opatrenia v oblasti informačného priestoru. Napr. *zákon o základoch národnej bezpečnosti Ukrajiny* z roku 2003 má v súčasnosti 9 noviel, z nich 4 boli prijaté v priebehu rokov 2014 a 2015. Uvedený zákon vypočítava hrozby v jednotlivých sférach a základné smery štátnej politiky v otázkach národnej bezpečnosti. V informačnej sfére sa jedná napr. o hrozbu počítačovej zločinnosti a počítačového terorizmu, pokusy o manipuláciu s kolektívnym vedomím cestou rozširovania

---

про розп'яття дітей та інші безчинства Нацгвардії. [online: <<https://www.youtube.com/watch?v=4k7qmquq5V4>>, cit. 2016-12-31].

⁶ Радковець, Ю. І., Ознаки технологій „гібридної війни“ в агресивних діях Росії проти України, *Наука і оборона*, 2014, № 3, 39. [online: <http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/naui0_2014_3_8.pdf>, cit. 2016-12-31].

⁷ Певцов, Г. В., Інформаційно-психологічні операції Російської Федерації в Україні: моделі впливу та напрями протидії, *Наука і оборона*, 2015, № 2, 30. [online: <http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/naui0_2015_2_7.pdf>, cit. 2016-12-31].

⁸ Сасин, Г. В., Інформаційна війна: сутність, засоби реалізації, результати та можливості протидії (на прикладі російської експансії в український простір), *Грані*, 2015, № 3, 20. [online: <http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Grani_2015_3_5.pdf>, cit. 2016-12-31].

⁹ Березовець, Т., *Анексія: Острів Крим. Хроніки «гібридної війни»*, Київ 2015, 42.

¹⁰ “Hybrid Information War”: “Recipients” of Information and Psychological Brainwashing, *BINTEL. Geopolitical Analytics Journal: “Hybrid wars” as a Continuation of “Hybrid Policy”*, 2015, Special Issue, 40.

nedôveryhodných, neúplných a zaujatých informácií (§ 7), pričom zákon predpokladá prijatie komplexných opatrení týkajúcich sa ochrany národného informačného priestoru a okrem iného si kladie za cieľ informovať doma i v zahraničí dôveryhodnými správami o Ukrajine (§ 8).¹¹

Spomedzi štátnych orgánov má v sledovanej oblasti významné postavenie Ministerstvo informačnej politiky Ukrajiny. Rozhodnutie o jeho zriadení vzniklo v lete 2014 a za jeho samotný vznik možno považovať 14. január 2015,¹² post samotného ministra bol obsadený už 2. decembra 2014.¹³ Medzi hlavné úlohy uvedeného štátneho orgánu patrí zabezpečenie informačnej suverenity štátu najmä v otázkach rozširovania spoločensky dôležitých informácií doma i v zahraničí a zabezpečenie fungovania štátnych médií. Okrem toho sa zúčastňuje na formovaní štátnej informačnej politiky, uskutočňuje monitoring informácií v domácich a zahraničných hromadných informačných prostriedkoch, informuje o jeho výsledkoch ukrajinskú vládu a vypracúva programové dokumenty v oblasti ochrany informačného priestoru Ukrajiny pred vonkajšími informačnými vplyvmi.

Ministerstvo informačnej politiky Ukrajiny iniciovalo niekoľko projektov, medzi nimi tzv. *Informačné vojská Ukrajiny*¹⁴ (ukr. *Інформаційні війська України*), ktoré majú za cieľ operatívne poskytovať pravdivé informácie a vyvracať nepravdivé správy v sekcii antifake.¹⁵ Aj vďaka zahraničnej finančnej a materiálnej pomoci technicky zabezpečuje postupné rozširovanie retranslácie ukrajinských televíznych kanálov na území, ktoré nie sú pokryté vysielacími so zámerom čo najviac zasiahnuť aj oblasti, ktoré vojensky nekontroluje – Krym a východné regióny.

Iným projektom Ministerstva informačnej politiky Ukrajiny je spustenie *Multimediálnej platformy cudzojazyčného vysielania Ukrajiny* (ukr. *Мультимедійна платформа іномовлення України*), ktorá je založená na základe štátnych televíznych spoločností *Celosvetová služba „Ukrajinská televízia a rozhlas“* (ukr. *Всесвітня служба «Українське телебачення і радіомовлення»*), *Banková televízia* (ukr. *Банківське*

¹¹ Закон України про основи національної безпеки України № 964-15. [online: <<http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/964-15?test=4/UMfPEGznhh7Ob.ZiGzM30MH14a2s80msh8Ie6>>, cit. 2016-12-31].

¹² Постанова Верховної Ради України про формування складу Кабінету Міністрів України № 9-19. [online: <<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/9-19>>, cit. 2016-12-31].

¹³ Постанова Кабінету Міністрів України про питання діяльності Міністерства інформаційної політики України 2-2015-п. [online: <<http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2-2015-%D0%BF?test=4/UMfPEGznhhfp4.ZiWX7JqVHI4Ios80msh8Ie6>>, cit. 2016-12-31].

¹⁴ Інформаційні війська України. [online: <<http://i-army.org/>>, cit. 2016-12-31].

¹⁵ Інформаційні війська України. Антифейк. [online: <<http://i-army.org/category/antifake/>>, cit. 2016-05-06].

телебачення) a informačnej agentúry *Ukrinform* – ide o štart televízneho kanálu *UATV*, ktorý nahradil satelitnú televíziu *UTR*. Vysielanie je určené pre ukrajinskú diaspóru a zahraničných divákov, momentálne vysielajú hlavne spravodajské programy v ukrajínčine, ruštine, ale plánuje sa rozšírenie palety jazykov.¹⁶ Činnosť *Multi-mediálnej platformy cudzojazyčného vysielania Ukrajiny* je upravená *zákonom o systéme cudzojazyčného vysielania Ukrajiny*¹⁷ z roku 2015.

Ministerstvo informačnej politiky Ukrajiny obnovilo aj vysielanie *Radia Priazovia* (ukr. *Радіо Приазов'я*) so sídlom v Mariupole. Okrem programov pre *Ukrajinské rádio* s celoštátnou pôsobnosťou predstavuje bohatý zdroj informácií o regióne a vysielajú aj programy o živote národnostných menšín.¹⁸ Vysielajú na frekvencii iného nového vojenského rádia *Hlas Donbasu*¹⁹ (ukr. *Голос Донбасу*).

Za zmienku stojí aj projekt výučby techník a metodík *Open Source Intelligence (OSINT)*, ktorý používajú v informačnej vojne skupiny *Bellingcat* a *InformNapalm*.²⁰ Ďalším dôležitým orgánom je Ministerstvo kultúry Ukrajiny, ktoré predstavuje ústredný orgán štátnej správy v oblasti štátnej jazykovej politiky, vrátane kinematografie a ochrany práv národnostných menšín. Do jeho pôsobnosti spadá aj problematika náboženstiev, vedie tzv. čiernu listinu – zoznam osôb, ktoré ohrozujú národnú bezpečnosť štátu.

Začiatkom marca 2016 Ministerstvo obrany Ukrajiny spustilo skúšobné vysielanie rádia *Armáda FM* (ukr. *Армія FM*), ktoré je zamerané v prvom rade na príslušníkov ozbrojených síl na východe Ukrajiny, ale aj na obyvateľstvo za účelom vysvetlenia činnosti armády – jeho prevádzku zabezpečujú hlavne príslušníci armády

¹⁶ План діяльності Міністерства інформаційної політики України на 2016 рік. [online: <<http://mip.gov.ua/files/documents/%D0%9F%D0%BB%D0%B0%D0%BD%20%D0%B4%D1%96%D1%8F%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%96%20%D0%9C%D0%86%D0%9F%20%D0%BD%D0%B0%202016%20%D1%80%D1%96%D0%BA.pdf>>, cit. 2016-12-31].

¹⁷ Закон України про систему іномовлення України № 856-19. [online: <<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/856-19?test=4/UMfPEGznhh7Ob.ZiGzM30MH14a2s80msh8Ie6>>, cit. 2016-12-31].

¹⁸ МІП поновить мовлення „Радіо Приазов'я“ – українського мовника про життя національних меншин. [online: <<http://mip.gov.ua/news/1010.html>>, cit. 2016-12-31].

¹⁹ Нацрада надала тимчасові дозволи на мовлення радіо «Голос Донбасу» ще у двох містах, *Детектор медіа*, 17. 3. 2016. [online: <http://detector.media/rinok/article/113642/nacrada_nadala_timchasovi_dozvoli_na_movlennia_radio_golos_donbasu_we_u_dvoh_mistah/>, cit. 2016-12-31].

²⁰ Проекти Міністерства інформаційної політики України: Реалізовані проекти за підтримки МІП. [online: <<http://mip.gov.ua/content/proekti-yaki-realizovani-za-pidtrimki-mip.html>>, cit. 2016-12-31].

a kladie si za cieľ vysielat' o samotných vojakoch, debaty s vojenskými expertmi a dobrovoľníkmi.²¹

Za zmienku stojí aj spoločný projekt Ministerstva obrany a Ministerstva informačnej politiky *Embedded Journalism*, ktorý umožňuje novinárom po splnení predpísaných podmienok pripojiť sa ku konkrétnym jednotkám na línii frontu.²² Národným regulátorom v oblasti televízneho a rozhlasového vysielania je Národná rada Ukrajiny pre otázky televízneho a rozhlasového vysielania (ďalej len národný regulátor). Tento orgán vedie zoznam televízií, ktoré majú povolenie na vysielanie v káblových sieťach Ukrajiny (reštrikcie sa netýkajú súkromných antén a satelitov). Zároveň monitoruje, či ich vysielanie je v súlade s ukrajinskými zákonmi. Zo zoznamu doteraz vylúčila niekoľko desiatok ruských televíznych kanálov kvôli vysielaniu zakázaných filmov alebo programov za účasti osôb, ktoré Ministerstvo kultúry Ukrajiny zaradilo do zoznamu osôb, ktoré ohrozujú národnú bezpečnosť štátu.

V roku 2015 ukrajinský parlament schválil zákon, ktorý novelizuje niektoré ukrajinské zákony o televíznom informačnom priestore. Najdôležitejšou zmenou bola novelizácia *zákona o kinematografii*, ktorá s účinnosťou od 4. júna 2015 vnáša do zákona definíciu krajiny-agresora ako krajiny, ktorá akýmkoľvek spôsobom okupovala časť územia Ukrajiny alebo ktorá uskutočňuje agresiu proti Ukrajine, pričom taká krajina je uznaná Najvyššou radou Ukrajiny ako krajina-agresor alebo krajina-okupant.²³ Okrem toho *zákon o kinematografii* v znení zákona č. 159-19 sankcionuje rozširovanie alebo demonštráciu filmov, ktoré obsahujú popularizáciu alebo propagandu krajiny-agresora a ich jednotlivých činností, ktoré vytvárajú pozitívny obraz pracovníkov krajiny-agresora, pracovníkov sovietskej štátnej bezpečnosti, pričom zakazuje aj vysielanie filmov, ktoré vyprodukovali fyzické alebo právnické osoby krajiny-agresora.²⁴

Dôležitým je aj ustanovenie § 6 ods. 2 *zákona Ukrajiny o televíznom a rozhlasovom vysielaní* v znení neskorších predpisov. Predmetné ustanovenie zakazuje využitie televíznych staníc na vysielanie televíznych programov vyrobených po 1. auguste 1991, ktoré obsahujú popularizáciu alebo propagandu orgánov krajiny-agresora a ich

²¹ Радіо «Армія FM» почало роботу в інтернет-форматі. [online: <<http://www.telekritika.ua/radio/2016-03-01/113383>>, cit. 2016-12-31].

²² Проекти Міністерства інформаційної політики України: Embedded journalism. [online: <<http://mip.gov.ua/content/embedded-journalism.html>>, cit. 2016-12-31].

²³ Закон України про внесення змін до деяких законів України щодо захисту інформаційного телерадіопростору України № 159-19. [online: <<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/159-19>>, cit. 2016-12-31].

²⁴ Закон України про кінематографію № 9/98-вр. [online: <<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/9/98-%D0%B2%D1%80>>, cit. 2016-12-31].

jednotlivých činností, ktoré ospravedlňujú alebo uznávajú ako spravodlivú okupáciu územia Ukrajiny (na účely aplikácie tejto normy sa použijú pojmy a kritériá stanovené *zákonom o kinematografii*) a vysielanie audiovizuálnych diel (filmov, televíznych programov okrem informačných a informaticko-analytických programov), ak v nich vystupuje osoba zaradená do zoznamu osôb, ktoré ohrozujú národnú bezpečnosť zverejnenom na internetovej stránke Ministerstva kultúry Ukrajiny. Za účastníka audiovizuálneho diela sa pritom považuje fyzická osoba, ktorá sa zúčastnila jeho výroby pod vlastným menom (príp. pseudonymom) alebo ako vykonávateľ akejkolvek úlohy, vykonávateľ hudobného diela, ktoré je obsiahnuté v audiovizuálnom diele, autor scenára a/alebo textov či dialógov, producent.²⁵ Okrem toho sa vyššie uvedený zákaz vzťahuje napr. aj na výzvy na násilnú zmenu ústavného zriadenia, výzvy na rozpútanie vojny, agresívnej činnosti, alebo ich propagandy, propagandu výnimočnosti, nadradenosti alebo menejcennosti osôb z klasických diskriminačných dôvodov, ako aj na rozširovanie informácií, ktoré tvoria štátne tajomstvo.

Ku kompetenciám národného regulátora patria aj mimoriadne previerky ukrajinských televíznych staníc, v poslednej dobe napr. *TV Inter* a *ICTV* z dôvodu vysielania ruských filmov a programov. Treba podotknúť, že televízne kanály nie sú na Ukrajine ziskové projekty a prevažne ich vlastní oligarchia kvôli ovplyvňovaniu verejnej mienky. V súvislosti s vysielaním ruských filmov a seriálov je potrebné uviesť, že zákonodarca v *zákone o televíznom a rozhlasovom vysielaní* deklaruje, že štát uskutočňuje politiku protekcionizmu ohľadne rozširovania programov domácej výroby (§ 4 ods. 1).²⁶

Vyššie spomenuté zmeny v zákonoch boli prijaté v období, kedy bola schválená séria dekomunizačných zákonov. Medzi nimi aj *zákon o odsúdení komunistického a nacistického totalitného režimu na Ukrajine*,²⁷ ktorým sa zakázala Komunistická strana Ukrajiny a jej symbolika. Jej ideológia bola postavená na úroveň nacistickej

²⁵ Закон України про телебачення і радіомовлення № 3759-12. [online: <<http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/3759-12/print1239267667879110>>, cit. 2016-12-31].

²⁶ V období písania tohto článku neboli stanovené kvóty na ukrajinskú resp. ukrajinskojazyčnú produkciu v televíznom vysielaní a teda ani mechanizmus ich dodržiavania, príp. sankcie za ich nedodržiavanie. Štátom proklamovaná politika protekcionizmu bola pritom v danom období evidentne v rozpore so záujmami niektorých vlastníkov televíznych staníc, keďže práve filmy a seriály ruskej proveniencie v niektorých najsledovanejších televíziách mali značné zastúpenie. Preto boli zákonodarcom postupne prijímané kroky súvisiace s návrhmi zákonov, ktoré by stanovili podiel ukrajinských audiovizuálnych diel na televíznom trhu.

²⁷ Закон України про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки № 317-19. [online: <<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/317-19>>, cit. 2016-12-31].

ideológii. Reagovalo sa tým na neskrývanú kolaborantskú činnosť mnohých príslušníkov tejto strany s agresorom.

Na začiatku konfliktu s RF bola Ukrajina kritizovaná, že nedokáže presvedčiť separatistov a ruských kombatanov, aby sa vzdali, a ponúknuť im vhodné a hlavne motivujúce podmienky. Preto tajná služba SBU spustila program *Čakajú na teba doma* (ukr. *На тебе чекають вдома*), resp. *Cesta mieru* (rus. *Дорога мира*), ktorý vyzýva členov rusko-separatistických vojsk, ktorí nespáchali obzvlášť závažné trestné činy, aby sa dobrovoľne zriekli teroristickej činnosti a spolupracovali s ukrajinskými orgánmi ochrany práva. Program počíta so sklamaním očakávaní adeptov, resp. jedným z motivujúcich faktorov sa ukazuje neludské správanie zo strany pro-ruských kombatanov vo forme násillia, hrozby použitia násillia a pod.²⁸ Taktiež SBU koná v prípadoch, kedy je potrebné deportovať novinárov s občianstvom iných štátov, ak predstavujú bezpečnostnú hrozbu pre Ukrajinu, napr. tomu tak bolo v prípade občianky RF M. Stolarovej z *TV Inter*.²⁹

Štátna fiškálna služba Ukrajiny predstavuje orgán s pôsobnosťou viesť zoznam tovarov, ktoré je zakázané importovať na colné územie Ukrajiny. Od Štátneho výboru televízneho a rozhlasového vysielania Ukrajiny dostala podnet ohľadne zaradenia 38 kníh s antiukrajinským obsahom do tohto zoznamu.³⁰

Na začiatku vojenskej agresie RF proti Ukrajine bolo značné informačné vákuum, ktoré pomerne flexibilne začali vyplňovať 2 skupiny. Prvá z nich, *Informačný odpor* (ukr. *Інформаційний спротив*, rus. *Информационное Сопротивление*) sa sformovala 2. marca 2014 okolo D. Tymčuka a o situácii na fronte podávala aktuálnejšie informácie ako Ministerstvo obrany Ukrajiny. Samotného D. Tymčuka posty zverejnené na Facebooku vyniesli medzi najsledovanejšie osobnosti na Ukrajine. Táto skupina predstavuje nešťatny projekt, iniciatívu Centra vojensko-politického výskumu v Kyjeve. Jej úlohou je aktívna činnosť na informačnom poli voči vonkajším hrozbám, ktoré vznikajú pre Ukrajinu v oblasti vojenskej, economickej, energetickej a informačnej bezpečnosti.³¹

²⁸ СБУ. Мешканка Луганщини повернулась на підконтрольну Україні територію. [online: <<https://www.youtube.com/watch?v=1VoQjIuQ9DU>>, cit. 2016-12-31].

²⁹ СБУ оприлюднила відео депортації Столярової з України. *Укрінформ*, 24. 2. 2016. [online: <<http://www.ukrinform.ua/rubric-society/1971563-sbu-opriludnila-video-deportacii-stolarovoi-z-ukraini.html>>, cit. 2016-12-31].

³⁰ Держкомтелерадіо просить Державну фіскальну службу заборонити ввезення антиукраїнських книжок. *Телекритика*. [online: <<http://www.telekritika.ua/pravo/2015-07-09/109051>>, cit. 2016-12-31].

³¹ About us. *Information Resistance*. [online: <<http://sprotyv.info/en/about-us>>, cit. 2016-12-31].

Druhú skupinu predstavuje *InformNapalm*, ktorá bola založená na prelome februára a marca 2014. Skladá sa z dobrovoľníkov spomedzi vojakov, novinárov, analytikov, prekladateľov a aktivistov viacerých štátov.³² Jej niektoré výstupy sa postupne prekladajú do viacerých jazykov, vrátane slovenčiny a češtiny, pričom v češtine je preložených správ viac a preklady sa zverejňujú operatívnejšie. Kým v prvej fáze konfliktu zverejňovala hlavne informácie o účasti jednotlivcov na strane separatistov a konkrétnych jednotkách armády RF vrátane ich strát, pričom používala verejne dostupné zdroje, napr. osobné stránky na sociálnych sieťach, neskoršie začala zverejňovať aj informácie získané napr. hackermi zo skupiny *Ukrajinská kybernetická armáda*, ďalej hackerskými útokmi na e-mail, napr. zo strany skupiny *Falcon Flame*, ktorá jeden z únikov nazvala „#opDonbasLeaks“³³ či aliancie hackerských skupín *Falcon Flame* a *Trinity*, ktoré sú za zničením separatistického portálu *Anna News*.³⁴ Ďalšia operácia obidvoch skupín s názvom „#opMay9“ paralyzovala činnosť celej siete internetových stránok, ktoré boli podľa nich orientované na vedenie teroristickej činnosti namierenej proti Ukrajine.³⁵ Hackeri na ukrajinskej strane svoju motiváciu zdôvodňujú tým, že na začiatku konfliktu bolo badať potrebu v získavaní informácií, s čím mala ukrajinská tajná služba a vojenská rozviedka problémy, preto sa rozhodli tieto informácie získavať a poskytovať kompetentným orgánom.³⁶

Na jar 2014 došlo k zorganizovaniu inej skupiny, neštátnej organizácie s názvom *Mierotvorca* (ukr. *Миротворець*). Ide o občiansku organizáciu založenú na základe princípu dobrovoľnosti, ktorá je zameraná na pomoc vojakom, ktorí sa zúčastňujú protiteroristickej operácie na Donbase. *Mierotvorca* sústreďuje svoju činnosť na vyhľadávanie, získavanie a zverejňovanie informácií o osobách, ktoré sa podľa ukrajinských zákonov považujú za vojenských zločincov: zradcov vlasti, bojovníkov,

³² Про нас. *InformNapalm*. [online: <<https://informnapalm.org/ua/about-us/>>, cit. 2016-12-31].

³³ Колишній заступник директора ФСБ РФ продовжує зливати інформацію про найманців Донбасу, *InformNapalm*, 11. 4. 2016. [online: <<https://informnapalm.org/ua/kolyshnij-zastupnyk-dyrektora-fsb-rf-prodovzhuye-zlyvaty-informatsiyu-pro-najmantsiv-donbasu/>>, cit. 2016-12-31].

³⁴ Hackeri zničili ruský propagandistický web *Anna News* a zverejnili na ňom video s proslovom, *InformNapalm*, 1. 5. 2016. [online: <<https://informnapalm.org/cz/hackeri-znicili-ruskyy-propagandisticky-web-anna-news-a-zverejnili-na-nem-video-s-proslovem/>>, cit. 2016-12-31].

³⁵ 9 зломів 9 травня: українські хакери успішно провели операцію #OpMay9 (ВІДЕО). *InformNapalm*, 9. 5. 2016. [online: <<https://informnapalm.org/ua/hakery-uspishno-provely-operatsiyu/>>, cit. 2016-12-31].

³⁶ “We have no need for CIA help” – Ukrainian hackers of #SurkovLeaks | Exclusive interview (ВІДЕО). [online: <https://www.youtube.com/watch?v=tqhO_Ywxyok>, cit. 2016-12-31].

žoldnierov, teroristov a vojakov RF,³⁷ ktorí sa dopustili niektorého z približne 30 zločinov, napr. vlastizrada, špionáž, teroristický akt, financovanie terorizmu atď.³⁸ Informácie získava z verejne dostupných aj utajených zdrojov. Časť získaných údajov zverejňuje a v archívoch eviduje niekoľko desiatok tisíc osôb v zoznamoch ako napr. *Očistec* (ukr. Чистилище) alebo *Osobitný región Doneckej a Luhanskej oblasti*, skr. *ORDILO* (odvodená od rus. ОПДИЛО), kam sa vnášajú údaje o členoch občianskych hnutí, ako napr. *Mladá republika* (rus. Молодая республика) alebo *Donecká republika* (rus. Донецкая республика).

Inú skupinu predstavuje *StopFake*, združenie dobrovoľníkov – vysokoškolských pedagógov, študentov a absolventov Mohylanskej školy žurnalistiky pri univerzite Kyjevo-mohylanská akadémia, ktorá spolupracuje s programátormi a prekladateľmi. Svoje výstupy zverejňuje v niekoľkých jazykoch. Vznikla 2. marca 2014 a medzi jej ciele patrí preverka a vyvracanie nepravdivých informácií o udalostiach na Ukrajine, ktoré šíria masmédiá.³⁹ Okrem toho vytvorila archív propagandy, uskutočňuje tréningy na verifikáciu informácií, zúčastňuje sa konferencií a seminárov.

Jedným z najvýznamnejších nástrojov boja proti propagande je internetová televízia *Hromadske TV*, ktorá začala vysielat' 22. novembra 2013. Jej vznik nie je primárne zameraný na boj s propagandou, ale jedná sa o kvalitatívne nový jav v ukrajinskej žurnalistike, založený na financovaní dobrovoľníkmi a otvorenosti voči verejnosti. Spomedzi ostatných televízií predstavuje asi najširšiu platformu pre dialóg v rámci spoločnosti. Po jej vzniku sa začali vytvárať analogické projekty v jednotlivých regiónoch a jedným z prvých bol aj Donbas s verziou *Hromadske TV Donbasu* (rus. Общественное ТВ Донбасса) a *Hromadske TV Priazovia* (ukr. Громадське ТВ Приазов'я) so sídlom v Mariupole. Vzhľadom na tragické, resp. turbulentné udalosti tam možno pričleniť aj región Odesy a Charkova: *hromadske.od.ua* a *hromadske.kh.ua*, ktoré je zatiaľ len iniciatívou v štádiu zárodku, ale už zverejňuje videá na kanáli youtube.

Po Revolúcii dôstojnosti v rokoch 2013–2014 (ďalej len Revolúcia dôstojnosti) došlo k oživeniu ukrajinského mediálneho trhu. Začali sa na ňom objavovať hlavne nové dokumentárne filmy a talk-show. V počiatkovej fáze sa dokumentárne filmy zameriavali na udalosti, ktoré sa odohrávali na hlavnom kyjevskom námestí počas revolúcie, napr. *Majdan* (ukr. Майдан, 2014), *Zima v ohni: Boj Ukrajiny za slobodu* (ukr. Зима у вогні: Боротьба України за свободу, 2015), neskôr začali prevládať

³⁷ Миротворец. О центре. [online: <<https://psb4ukr.org/about/>>, cit. 2016-12-31].

³⁸ Кваліфікація злочинів, ознаки яких досліджуються центром «Миротворець». [online: <<https://psb4ukr.org/about/zlochiny/>>, cit. 2016-12-31].

³⁹ About us. *StopFake*. [online: <<http://www.stopfake.org/en/about-us/>>, cit. 2016-12-31].

dokumenty s vojenskou tematikou, napr. *Krym, ako to bolo* (ukr. *Крим, як це було*, 2015), *Letisko – dokumentárny film o kyborgoch* (rus. *Аэропорт – документальный фильм про киборгов*, 2015), *Dva dni v Ilovajsku* (ukr. *Два дні в Іловайську*, 2015).

Čo sa týka talk-show, tých bolo na trhu aj pred Revolúciou dôstojnosti pomerne dosť, napr. *Šuster-Live* (ukr. *Шустер LIVE*), *Sloboda slova* (ukr. *Свобода слова*) alebo *Čas. Bilancia dňa* (ukr. *Час. Підсумки дня*), ale na trh prišli napr. *Klub reforiem* (ukr. *Клуб реформ*), *Skúsenosť* (ukr. *Досвід*), *Politklub Vitalija Portnykova* (ukr. *Політклуб Віталія Портнікова*), *Právo na vládu* (ukr. *Право на владу*). Postupne sa rozširuje paleta diskusných programov bez masovej účasti divákov, napr. *Hostia Hromadského* (ukr. *Гості Громадського*), *Ludia. Hard Talk* (rus. *Люди. Hard Talk*), *Randevú* (ukr. *Рандеву*) a iné.

Na základe obmedzení televízneho obsahu ruskej proveniencie postupne vznikajú aj nové domáce seriály, napr. *Raz pod Poltavou* (ukr. *Одного разу під Полтавою*), *Garda* (ukr. *Гардія*), *Vladimírska 15* (ukr. *Володимирська, 15*), *Hliadka* (ukr. *Патрульні*) a mnohé ďalšie. Ide o následok štvornásobného navýšenia kapitoly kinematografie v štátnom rozpočte.⁴⁰ V tejto súvislosti dôvodová správa k návrhu zákona o štátnej podpore kinematografie na Ukrajine poukázala na to, že ukrajinskej kinematografii by bez podpory štátu hrozila stagnácia.⁴¹

Spomedzi seriálov vyvolal v poslednej dobe najviac diskusií produkt spoločnosti Front Cinema, ktorý si objednala a vysiela *Televízia Ukrajina* s názvom *Nezaprisahávaj sa* (ukr. *Не зарикайся*), ktorý demonštruje život obyvateľov Luhanska v posledných rokoch. Kritici napr. poukazujú na šírenie protiukrajinskej propagandy a vyčítajú seriálu, že v príliš priaznivom svetle vykresľuje separatistov.⁴² Zástancovia seriálu síce pripúšťajú, že niektoré frázy môžu byť diskutabilné, ale argumentujú, že seriál ako celok nie je zameraný protištátne. Poukazujú tiež na to, že televízia

⁴⁰ Рандеву з Євгеном Нищуком, 17. 4. 2016. [online: <<https://www.youtube.com/watch?v=nj79qGebU5o>>, cit. 2016-12-31].

⁴¹ Navrhovaný systém štátneho protekcionizmu vo forme priamej štátnej podpory v oblasti kinematografie má napr. trojnásobne zvýšiť podiel ukrajinských filmov a seriálov v celoštátnych televíziách alebo posilniť ochranu intelektuálneho vlastníctva a boja s pirátstvom. Rozvoj domácej kinematografie sa podľa tvorcov zákona má stať jedným z hlavných činiteľov, ktoré budú napomáhať ochrane ukrajinského kultúrneho a informačného priestoru, viac vid': Пояснювальна записка 30. 9. 2015 законопроект про державну підтримку кінематографії в Україні. [online: <<http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=56657&pf35401=359397>>, cit. 2016-12-31].

⁴² Ленъ, О., Чому український телеканал відбілює бойовиків?, *Детектор медіа*, 18. 4. 2016. [online: <http://detector.media/blogs/article/114429/chomu_ukrayinskij_telekanal_vidbiljue_boijovikiv/>, cit. 2016-12-31].

R. Achmetova, ktorá seriál vysiela, permanentne vystupuje za mier a to za každú cenu⁴³. Národný regulátor v tejto veci vo svojom rozhodnutí č. 618 z 28. apríla 2016 konštatoval porušenie viacerých ustanovení zákona o rozhlasovom a televíznom vysielaní, medzi nimi rozširovanie informácie, ktorá porušuje zákonné práva a záujmy fyzických a právnických osôb, zasahuje ich česť a dôstojnosť.⁴⁴

V súvislosti s vedením informačnej vojny sa do popredia dostáva otázka informačnej a národnej bezpečnosti a efektívnych protiopatrení proti jej narúšaniu. Drvivá väčšina informačných výpadov voči Ukrajine sa uskutočňuje v ruštine. Všeobecne platí, že veľké percento obyvateľstva štátnemu jazyku i ruskému jazyku rozumie, iná situácia je s ich používaním. Z toho dôvodu je dôležité, ako je regulované používanie jazykov na Ukrajine, teda často diskutovaná jazyková otázka. Zákon o zásadách štátnej jazykovej politiky a zatiaľ ani iné zákony neupravujú, v akom jazyku má byť televízny obsah a zostáva to na vôli samotných tvorcov. Návrh zákona o zmene niektorých zákonov Ukrajiny týkajúcich sa jazyka audiovizuálnych (elektronických) hromadných informačných prostriedkov stanoví pre celoštátne televízie povinnosť vysielat' minimálne 75 % obsahu, resp. pre regionálne televízie minimálne 50 % obsahu v štátnom jazyku.⁴⁵ V jazykovej oblasti je badať určité iniciatívy organizované zdola, ktoré sa snažia vytvárať tlak na vládu alebo súkromné firmy, aby dodržovali zákony či vyjadrujú len bojkot, resp. sa samy snažia prispieť k riešeniu situácie.

Napriek mnohým ochranným opatreniam štátu je v ukrajinskom informačnom priestore v najsledovanejších televíziách stále pomerne vysoký obsah programov v ruštine. Značnú časť obsahu tvorí dvojazyčný obsah, ale tendencie sú skôr opačné ako by sa očakávalo vzhľadom na priebeh Revolúcie dôstojnosti. Podobná situácia sa už udiala po Oranžovej revolúcii v roku 2004, ale vtedy pri nej nedošlo k takým tragickým dôsledkom a vojne. Na internete sa zorganizovalo občianske hnutie

⁴³ Луканов, Ю., Зрада навколо мильного серіалу «Не зарікайся», *Детектор медіа*, 18. 4. 2016. [online: <http://detector.media/kritika/article/114405/zrada_navkolo_milnogo_serialu_ne_zarikajsia/>, cit. 2016-12-31].

⁴⁴ Okrem toho televízii vytýka, že medzi pozitívnymi hrdinami sú spolupracovníci orgánov štátu-agresora, a vysiela rétoriku propagandy krajiny-agresora. V súvislosti s tým prijal sankciu vo forme napomenutia a obrátil sa na tajnú službu SBU, aby z právneho hľadiska posúdila, či v konaní televízie Ukrajina počas vysielania spomínaného seriálu neboli prítomné znaky iných skutkov, ktoré spôsobujú trestnú zodpovednosť. Taktiež *Televízii Ukrajina* odporučil, aby sa zdržala vysielania iných televíznych produktov, ktoré môžu spôsobiť rozkol, nepriateľstvo alebo nenávisť v spoločnosti, viac vid': Рішення № 618, Про результати позапланової перевірки ТОВ ТРК «Україна». [online: <<http://nrada.gov.ua/ua/rishennya/26297/30660/30722.html>>, cit. 2016-12-31].

⁴⁵ Проект Закону про внесення змін до деяких законів України щодо мови аудіовізуальних (електронних) засобів масової інформації. [online: <<http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=60356&pf35401=404632>>, cit. 2016-12-31].

Odpor (ukr. *Biðciu*), ktoré sa zameralo na bojkot ruských filmov a monitoring vysielania vybraných televíznych kanálov, rádií, robí sondy predaja kníh, alebo skúma podiel jazykových variácií pri predaji kníh.

V roku 2015 toto hnutie dvakrát uskutočnilo celodenný monitoring 10 najsledovanejších komerčných televízií. V júni 2015 zaznamenalo 28 % ukrajinskojazyčného obsahu, 27 % ruskojazyčného obsahu, 21 % ruskojazyčného obsahu s titulkami a 24 % dvojjazyčného obsahu, pričom v sledovanom období aj v dvojjazyčnej produkcii dominoval ruský jazyk.⁴⁶ V novembri 2015 zaznamenali 23 % ukrajinskojazyčného obsahu, 23 % ruskojazyčného obsahu, 21 % ruskojazyčného obsahu z titulkami a 33 % dvojjazyčného obsahu, hoci vďaka čiastočným reštrikčným opatreniam voči ruskej produkcii sa zvýšil percentuálny podiel filmov a programov ukrajinskej produkcie z 33 % na 51 % a znížil sa podiel ruskej produkcie z 29 % na 19 %.⁴⁷

Vzhľadom na to, že štát pomerne dlhú dobu ignoroval potreby prekladov titulkov alebo dabingu k filmom v štátnom jazyku, aktivisti na torrente *Hurtom* iniciovali zbierku na ozvučenie najpopulárnejších filmov v ukrajinjčine. Podarilo sa im vyzbierať sumu na ozvučenie už viac ako 100 filmov,⁴⁸ ale k nelegálnemu obsahu na torrente len nechajú vyrobiť zvukovú stopu a pri sťahovaní sa stále jedná o nelegálny obsah.

Zaujímavou je aj občianska iniciatíva, ktorá ma charakter nátlakovej skupiny „*Aj tak pochopia!*“ (rus. «*И так поймут!*»), ktorá sa zaoberá ochranou práv ukrajinskojazyčných občanov na informácie v materinskom jazyku. V prvom rade oslovuje firmy, ktoré porušujú práva ukrajinskojazyčného spotrebiteľa, aby odstránili nedostatky a poskytli informácie v štátnom jazyku. Pri negatívnych odpovediach firiem iniciatíva pristupuje k bojkotu ich produktov. V prípade potreby podávajú sťažnosti na Štátnu inšpekciu Ukrajiny v otázkach ochrany práv spotrebiteľov, v prípade potreby aj na súd z dôvodu diskriminácie na základe jazyka. V tejto súvislosti zaujímavý rozsudok vyniesol Solomjanský rajónny súd v Kyjeve vo veci ochrany práv spotrebiteľov na obsluhu v štátnom jazyku z 24. decembra 2015.⁴⁹

⁴⁶ Tamtiež.

⁴⁷ На українських телеканалах зменшується кількість україномовного контенту (інфографіка), *Портал мовної політики*, 17. 11. 2016. [online: <<http://language-policy.info/2015/11/na-ukrajinskyh-telekanalah-zmenschujetsya-kilkist-ukrajinomovnoho-kontentu/>>, cit. 2016-12-31].

⁴⁸ Озвучення фільмів українською. 13 туп. [online: <<http://www.hurtom.com/portal/donate/>>, cit. 2016-12-31].

⁴⁹ V uvedenom spore sa žalobca domáhal uznať konanie zamestnancov s.r.o. Ukrajinské produktové tradície, ktorá prevádzkuje supermarket, za nezákonné a domáhal sa aj kompenzácie za spôsobenú morálnu škodu vo výške 100 000 hrivien. Pôvodne sa sťažoval v žalovanej firme v Knihe sťažností a návrhov. Napriek tomu sa nedomohol toho, aby bol obslužený

Jeden z vedúcich predstaviteľov občianskej iniciatívy „*Aj tak pochopia*“ – R. Matys poukazuje aj na *diskrimináciu v informačnom priestore*. Mnohí veľkí hráči na mediálnom trhu pôvodne zverejšňovali správy len v ruštine, neskôr začali prevádzkovať aj verzie v ukrajinčine, ale tie sa niekedy len prekladajú a ich varianty sa na internetových stránkach zverejšňujú s časovým oneskorením (aj keď je zaznamenaná tendencia skracovania tohto meškania). Na základe negatívnych reakcií na mnohé ruské produkty (napr. *Nekupuj, resp. bojkotuj ruské výrobky*) pripravuje iniciatívu, aby všetky informačné zdroje mali povinnosť uvádzať informácie primárne v ukrajinskom jazyku a len fakultatívne v iných jazykoch.⁵⁰

Aktuálnou otázkou, na riešení ktorej sa podieľa národný regulátor, sa stávajú *kvóty piesní ukrajinskej proveniencie v ukrajinských rádiách*. 8. novembra 2016 nadobudol účinnosť zákon regulujúci kvóty na ukrajinské piesne a jazyk v rádiách. V priebehu 3 rokov predpokladá postupné zvyšovanie minimálneho podielu ukrajinských piesní z 25 % na 35 % a minimálneho podielu ukrajinčiny v programoch z 50 % na 60 %.⁵¹ Podľa doterajších prieskumov samotní ukrajinskí muzikanti dávajú prednosť ukrajinčine (ukazovatele sa pohybujú od úrovne 47 % po 63 %), ruštine (od 24 % do 38 %) a angličtine (od 20 % do 35 %).⁵²

Súbežne sa pripravujú aj iné príbuzné zákony, a preto je táto oblasť jednou z najdynamickejšie sa rozvíjajúcich v priebehu rokov 2015–2016. Vicepremiér V. Kyrylenko (v období 2014–2016 minister kultúry) bol zástancom jazykových *kvót aj*

---

s použitím štátneho jazyka. Navyše dostával odpovede v hrubej forme s opovrnutím vo vzťahu k štátnemu jazyku, ktoré malo za následok, že sa cítil ako občan ponížený, čo mu malo spôsobiť morálnu ujmu a obavy. Súd žalobcovi vyhovel len v časti obsluhy v neštátnom jazyku a posúdil konanie žalovanej spoločnosti ako nezákonné a zároveň jej nariadil obsluhu žalovaného v ukrajinskom jazyku. Vzhľadom na to, že podľa súdu žalobca neposkytol presvedčivé dôkazy o morálnom rozrušení z dôvodu porušenia jeho práva na obsluhu, zamietol jeho žalobu v časti týkajúcej sa kompenzácie, viac vid': *Рішення Солом'янського районного суду м. Києва, Справа № 760/1857/15-ц, 24. 12. 2015*. [online: <<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/54799867>>, cit. 2016-12-31].

⁵⁰ Наливайко, С., Україномовний журналіст не матиме конкурента в вигляді Шустера чи Кісельова – Роман Матис. *Gazeta.ua*, 3. 3. 2016. [online: <http://gazeta.ua/articles/sogodennya/_ukrayinomovnij-zhurnalist-ne-matime-konkurenta-v-viglyadi-sustera-chi-kiselyova-roman-matis/682386>, cit. 2016-12-31].

⁵¹ Набув чинності закон про квоти на українські пісні та мову на радіо. [online: <<http://detector.media/infospace/article/120405/2016-11-08-nabuv-chinnosti-zakon-pro-kvoti-na-ukrainski-pisni-ta-movu-na-radio/>>, cit. 2016-12-31].

⁵² Свідлов, С., Становище української мови серед сучасних українських виконавців, *Портал мовної політики*, 20. 4. 2016. [online: <<http://language-policy.info/2016/04/stanovysche-ukrajinskoji-movy-sered-suchasnyh-ukrajinskyh-vykonavtsiv/>>, cit. 2016-12-31].

na televíziu produkciu a za jeho funkčného obdobia sa objavila aj iniciatíva na reguláciu knižnej produkcie ruskej proveniencie. Na novom poste pokračuje v iniciatíve a plánuje ukrajinskej vláde predložiť návrh zákona, ktorý vypracúva pracovná skupina pri Štátnom výbore televízneho a rozhlasového vysielania Ukrajiny, pričom sa počíta s viacerými variantmi od automatického licencovania knižnej produkcie z RF a následný zákaz distribúcie kníh tých vydavateľstiev, ktorých produkcia má antiukrajinský obsah až po úplný zákaz kníh z RF.⁵³ Jeho nástupca na poste ministra kultúry J. Nyščuk sa v apríli 2016 vyjadril, že je potrebné veci upraviť na zákonodarnej úrovni, vzhľadom na to, že sa jedná o otázku národnej bezpečnosti.⁵⁴

V televíznom priestore na začiatku ozbrojeného konfliktu v roku 2014 z obavy pred rozdelením krajiny štartovala kampaň *Jednotná krajina* (ukr. *Єдина країна*, rus. *Единая страна*), dokonca sa dlhšiu dobu uvažovalo o zriadení výlučne ruskojazyčnej televízie a jedným z cieľov bol boj proti ruskej propagande pomocou ruskojazyčnej televízie proukrajinskej orientácie.⁵⁵ V januári 2016 národný regulátor vydal licenciu televízii *Star Media TV* (ukr. *Стар Медіа ТВ*), ktorá má vysielateľ hlavne ruskojazyčné filmy a seriály vyrobené na území Spoločenstva nezávislých štátov spoločnosťou *Star media* bez americkej produkcie.⁵⁶ Film tejto spoločnosti už bol predmetom zákazu zo strany Štátnej agentúry Ukrajiny v otázkach kinematografie.⁵⁷ Na druhej strane na sociálnych sieťach napr. Facebook, VKontakte sa zrodil projekt *Prechádzaj na ukrajinčinu* (ukr. *Переходь на українську*). Zverejňuje príbehy ľudí, ktorí zmenili svoje jazykové preferencie s tým, že ide hlavne o prípady v nových podmienkach vojnových udalostí.

Dobrovoľnícke iniciatívy svoju činnosť zdôvodňujú spravidla zlyhaním štátu, resp. snahou pomôcť mu v podmienkach vojny. Z dostupných zdrojov možno konštatovať, že sú väčšinou financované z dobrovoľných príspevkov (ako napr. *Hurtom*),

⁵³ Кириленко заявляє про розробку законопроекту щодо ліцензування російських книжок, *Детектор медіа*, 4. 5. 2016. [online: <http://detector.media/infospace/article/114837/kirilenko_zaiavliae_pro_rozrobku_zakonoproektu_wodo_licenzuvannia_rosiiskih_knizhok/>, cit. 2016-12-31].

⁵⁴ Рандеву з Євгеном Нищуком 17. 4. 2016. [online: <<https://www.youtube.com/watch?v=nj79qGebU5o>>, cit. 2016-12-31].

⁵⁵ Пропаганду РФ в Україні зможе перемогти російськомовний канал, – МЗС. РБК – УКРАЇНА, 28. 5. 2015. [online: <<https://www.rbc.ua/ukr/news/propagandu-rf-ukraine-smozhet-pobedit-russkojazychnyy-1432833642.html>>, cit. 2016-12-31].

⁵⁶ «Стар Медіа ТВ» запускає супутниковий канал «STAR cinema». [online: <<http://www.nrada.gov.ua/ua/news/radanews/26400.html>>, cit. 2016-12-31].

⁵⁷ В Україні з'явиться новий російськомовний канал, *Портал мовної політики*, 29. 1. 2016 [online: <<http://language-policy.info/2016/01/v-ukrajini-z-yavytsya-novuj-rosijskomovnyj-kanal/>>, cit. 2016-12-31].

preto ich dosah, resp. úspech je relatívne obmedzený. Organizačne zostávajú ako samostatné subjekty, ich kooperácia so štátnymi orgánmi je pomerne značná, niekedy sa ich funkcie snaží prebrať na seba samotný štátny orgán, napr. pri bojkote filmov. Ich ideológia nie je tak jednoznačne vyhranená, ako pri dobrovoľníckych bataliónoch, aj keď v podmienkach vojny značnú úlohu zohráva averzia, resp. odpor voči agresii zo strany RF. Nemožno konštatovať, že konanie záujmových skupín je totožné s cieľmi a záujmami štátu, väčšinou prevláda doplňujúca funkcia k činnosti štátu, teda subjekty sa do informačnej vojny zapojujú každý tak ako vie, resp. ako to považuje za potrebné. Úspešnosť spomínaných iniciatív je v tomto štádiu pomerne diskutabilná, nakoľko financie štátu výrazne zatažujú výdavky na konflikt, skôr má dosah len v rámci vlastného obyvateľstva. Za výnimku možno považovať *Inform-Napalm*, ktorá sa snaží preraziť prekladmi svojich výstupov vo viacerých jazykoch.

Aktuálnosť danej témy potvrdzujú nielen analogické opatrenia prijímané v iných štátoch, ale aj úvahy v prostredí NATO zriadiť na Ukrajine centrum, ktoré by skúmalo skúsenosti z hybridnej vojny zo strany RF.⁵⁸

Pred Revolúciou dôstojnosti ukazovali volebné mapy pomerne zreteľný *rozkol v spoločnosti*, ale počas samotných demonštrácií v rokoch 2013–2014 sa to trenie prenieslo skôr do roviny *ľud vs. vláda*, čo bolo badať pri požiadavkách spoločnosti na lustráciu, tzv. kontajnerovú lustráciu, ako aj v tom, ako sa určitá časť aktivistov snaží zlomiť tzv. systém argumentujúc, že menia sa len osoby a systém zostáva. Nemožno to považovať za kategorické tvrdenie, lebo miestne voľby v roku 2015 poukazujú na zreteľné pozostatky tých síl, ktoré boli pri moci pred revolúciou a súčasné koalíčné strany, ktoré sčasti podporujú reformy, prijímajú nepopulárne opatrenia. Tým automaticky strácajú podporu a vláda sa stáva pomerne nestabilnou. Na druhej strane badať určité momenty, hlavne na vlne patriotizmu, ktoré narušajú v minulosti ustálené predstavy o rozdelení štátu, napr. blokovanie proruských politikov na letisku v Odese, pochody v Charkove, niekedy za účasti kombatantov, ktorí nie sú práve na fronte. V reakciách na ruskú propagandu možno sledovať dve roviny: ideologickú a jazykovú. Ukrajina v rokoch 2014–2015 venovala väčšiu pozornosť boju na ideologickom fronte. V jazykovej rovine sa sprvu jednalo skôr o iniciatívy hnutí a záujmových združení občanov, od roku 2016 sa pridali vo forme zákonných opatrení aj štát.

Udalosti po Revolúcii dôstojnosti naznačujú, že Ukrajina môže byť v budúcnosti aktívnejšia hlavne v kybernetickej vojne, potenciál IT expertov je evidentný

⁵⁸ Центр НАТО з вивчення досвіду гібридної війни з РФ може бути створено в Україні. *Interfax-Україна*, 6. 5. 2016. [online: <<http://ua.interfax.com.ua/news/general/341898.html>>, cit. 2016-12-31].

aj bez toho a nie je vylúčená ani medzinárodná spolupráca hackerov. Taktiež je pozoruhodná aktivita parlamentu ohľadne zákonných reštrikcií audiovizuálnych diel a zatiaľ v menšej miere aj kníh ruskej proveniencie, otázne je, ako kvalitnými dielami bude nahradená a v akom jazyku. Mnoho nových ukrajinských filmov a seriálov je buď v ruštine alebo sú dvojjazyčné. A to napriek tomu, že okupovaný Krym a separatistické regióny mali kumulovať nielen vysoké percento etnických Rusov aj ruskojazyčných obyvateľov, teda na ostatnom území Ukrajiny by sa mal zvýšiť ako podiel Ukrajincov, tak aj ukrajinskojazyčných obyvateľov. Taktiež badať určitú tendenciu rozhodnutí súdov ohľadne ochrany práv ukrajinskojazyčných občanov, či už ako spotrebiteľov,⁵⁹ alebo divákov,⁶⁰ ktoré naznačujú, že stále sa vyskytujú prípady, kedy pretrvávajú obrátená diskriminácia. Ako ukazuje prax, ideologická rovina nie je jedinou možnou obranou voči propagande, lebo sankcie voči ruským filmom sa nedajú porovnávať s formálnymi sankciami napr. voči *Televízii Ukrajina*, ktorá v spomínanej kauze vysielala práve taký obsah, kvôli ktorému boli zakázané filmy a seriály ruskej proveniencie.

Ukrajinská vládna vrstva si uvedomuje, aký potenciál je v zverejňovaní informácií v cudzích jazykoch, vrátane ruského, ale zatiaľ nedospela k záveru, že citlivé informácie určené len pre vlastné obyvateľstvo by mali byť len v ukrajiničine z dôvodu informačnej bezpečnosti a vytvorenia prekážky druhej strane, aby bola zdržovaná aj prekladom, a následnými operáciami v cudzom informačnom priestore, nielen analýzou informácií. Aj keď sa už vyskytli prípady, že rokovanie orgánov štátnej moci sa uskutočnilo za zatvorenými dverami napr. z dôvodu utajenia ťažkých vojenských strát pri Ilovajsku alebo na začiatku vojny ukrajinské vedenie cielene tajilo určité informácie, resp. sa pokúšalo zaviesť cenzúru. Na jednej strane je momentálne málo pravdepodobné, že je to uskutočniteľné, nakoľko ukrajinský informačný priestor nie je jednoliaty a zároveň kontrolovaný tak, ako ten ruský. Okrem toho je vo veľkej miere ovládaný najbohatšími oligarchami, ktorí sa na mediálnom trhu

⁵⁹ Літинський, С., Будь ласка, обслуговуйте мене українською!, *Hromadske.Lviv*, 20. 4. 2016. [online: <<http://www.hromadske.lviv.ua/2816-2/2816/>>, cit. 2016-12-31]; Vid tiež: Літинський, С., Будь ласка, обслуговуйте мене українською!, *Портал мовної політики*, 20. 4. 2016. [online: <<http://language-policy.info/2016/04/bud-laska-obsluhovujete-mene-ukrajinskoju/>>, cit. 2016-12-31].

⁶⁰ Львівський активіст виграв суд проти Авакова. *Портал мовної політики*, 16. 9. 2016. [online: <<http://language-policy.info/2015/09/lvivskij-aktivist-vyhrav-sud-proty-avakova/>>, cit. 2016-12-31], Лазуркевич, С., Суд змусив Верховну Раду перекладати депутатські виступи українською мовою. *ZAXID.NET*, 29. 9. 2016. [online: <http://zaxid.net/news/showNews.do?sud_zmusiv_aparat_vru_perekladati_deputatski_vistupi_ukrayinskoju_movoyu&objectId=1405147>, cit. 2016-12-31].

necítia natoľko ohrození, aby prehodnotili svoju doterajšiu činnosť, ktorá je v mnohých ohľadoch diskutabilná. Navyše najsledovanejšie médiá sú registrované v daňových rajoch.⁶¹ Na druhej strane vyrastá nové pokolenie občanov, ktorí sa narodili až po vzniku samostatnej Ukrajiny. Práve táto generácia, a hlavne študenti vybraných univerzít, vykazovala značnú aktivitu počas Revolúcie dôstojnosti, v startupoch, zoskupeniach organizovaných zdola a do určitej miery aj v dobrovoľníckych bataliónoch. Ich motivácia sa nedá porovnávať s pohnútkami tých, ktorí sa pridali k separatistom, navyše tí na vlastnej koži zažívajú niečo iné, ako im ukazovala ruská propaganda.

Niektoré iniciatívy sa ešte len vyvíjajú, a je ťažké predpokladať ich konečnú podobu, lebo faktory, ktoré na nich pôsobia sú ďaleko za rámcom tohto článku, napr. požiadavka pri mierových rokovaníach na osobitný status separatistických regiónov a s tým spojená možná ústavná reforma, takmer žiadny progres reformy v oblasti súdnictva, čo skoro deformačne pôsobí na reformy v iných oblastiach, napr. v polícii, či prípadne v prokuratúre, relatívne krehká stabilita vlády, ďalej od možného posunu línie frontu cez kontrarevolúciu až po hrozbu vojenského prevratu, čo môže spôsobiť ďalšie migračné vlny. Napriek tomu považujeme za menej pravdepodobný scenár úplného zákazu ruských kníh alebo povinnej publikácie informácií primárne v štátnom jazyku.

ABSTRACT

Ukraine in the Information Warfare (The National Defence Strategy)

Eugen Kozej

The author of the contribution is concerned with the issue of the information warfare which has affected Ukraine as a part of the hybrid warfare. There, he distinguishes between countermeasures by the public authorities and activities of institutions which are organized on a voluntary basis from the bottom levels. He turns his attention to countermeasures in the information space especially in the field of television

⁶¹ Петренко, Г., Склярєвська Г., Кому належать топ-6 українських телеканалів: сюрпризи від «Інтера» та «1+1», *Детектор медіа*, 5. 4. 2016. [online: <<http://detector.media/infospace/article/114084/2016-04-05-komu-nalezhat-top-6-ukrainskikh-telekanaliv-syurprizi-vid-intera-ta-11/>>, cit. 2016-12-31].

Eugen Kozej

broadcasting along with a brief description of the development in television broadcasting in the past two years. He focuses on the law, i.e. amendments of the law, which Ukraine adopted after the annexation of the Crimea, and the key decisions of the administrative authorities and courts. Partly he deals with the activities of voluntary organizations against frequent manifestations of reverse discrimination based on the language. According to certain draft laws and certain tendencies in Ukrainian society, he indicates possible solutions for the future in radio broadcasting and the book trade. In the conclusion, he states activities of the government and voluntary organizations in ideological and linguistic areas. He attempts to forecast activities or rather measures which are likely to be transitional for the near future, and he points to the most important factors that could affect changes in the region.

Key words: Ukraine, Information Warfare, Defence against Propaganda, Television Broadcast.

Mgr. Eugen Kozej (eugen.kozej@gmail.com) is a Ph.D. student at the Department of East European Studies, Faculty of Arts, Charles University in Prague. His research interests focus on the language policy in Ukraine.